

מעדני כת

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת במדבר תשפ"א שנה שנייה גליון 87

בעניין מי שעבד עשה מלאכה בשבת בשליחותו באיסור

האם מותר לחולה שאין בו סכנה להשתמש בו והאם מתקן איסורו בזה

ופשוט שבכל אלה יש בזה משום נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר מלה [שעליו לעשות תשובה על מחשבתו הרעה] אבל את עיקר איסורו יכול לתקן בזה שמלאכתו נצרכת לחולה שיש בו סכנה.

יבואר אם גם בעשה מלאכה על ידי עכו"ם לצורך בריא ונצרך לבסוף לחולה שאין בו סכנה אם תיקן איסורו

ואפשר דאכתי אינה ראייה למה שנסתפקנו בעושה מלאכה על ידי עכו"ם והוצרך למלאכה זו לחולה שאין בו סכנה אי מתקן מעשיו בזה דאפשר שלא אמרו שמתקן מעשיו כשנצרך לחולה שיש בו סכנה אלא במקום שדחוייה שבת במקום פקוח נפש ולכן גם אם עשה המלאכה לצורך הבריא מכל מקום כיון שלבסוף השתמש בו החולה נמצא דנעשית מלאכתו לצורך החולה והרי המלאכה האסורה בשבת נדחית לצורך פקוח נפש וכל שהוצרכה המלאכה לפקוח נפש נמצא שלא חטא בחלול שבת, אבל במקום שהותרה המלאכה דהיינו שאינה חשובה מלאכה כלל אפשר דלא מהני מזה שהוצרך המלאכה אח"כ לצורך חולה שאין בו סכנה כיו שבשעתו היה המעשה איסור תו לא מהני מזה שהוצרכה המלאכה לחולה.

יבואר אם הבורר אוכל מתוך פסולת לאחר זמן אם מתקן איסורו אם יאכלנו לאלתר

ולכאורה הוא מוכרח דהנה מי שבורר אוכל מתוך פסולת לאחר זמן חייב חטאת והאם נימא שאם יאכלנו מיד יתקן איסורו לכאורה פשוט שלא יתקן איסורו משום דהא דבורר מותר לאלתר הוא משום שאינו חשוב מלאכה אלא דרך אכילה וא"כ כשבורר לאכול לאלתר אינו חשוב מלאכה כלל אלא אכילה אבל אם ברר לאחר זמן הרי זה נחשב שנעשה מלאכה וא"כ מאי מהני שיאכלנו אחר כך הרי בשעתו עבד מלאכה ואיך יהפך מעשה ידיה למעשה אכילה על ידי שיאכלנו לבסוף ובשלמא בעשה מלאכה ולבסוף הוצרך לפקוח נפש הרי גם המלאכה מותרת לפקוח נפש ונהי דלא חשב בשעת המלאכה לפקוח נפש אבל למעשה המלאכה הוצרכה לפקוח נפש ולהכי תיקן מעשיו אבל במקום שההיתר הוא משום שאינו מלאכה כלל לא מהני מזה שיאכלנו מיד.

יבואר אם המבשל ביו"ט לצורך עכו"ם ושוב אכלו ישראל אם תיקן איסורו

ולכן היה נראה במה שנסתפק באבי עזרי פ"א מיו"ט הט"ו באם בישל ביו"ט לצורך עכו"ם או לחול אם אח"כ יכול לשלוח להנכרי או להניח לצורך חול דמאי דהוה הוה והאיסור בשעת הבישול ועבר כבר על האיסור, או דנימא שאחר הבישול יש תקנה אם יאכל הוא בעצמו עכשיו וע"ז זה יתוקן האיסור שהרי בסוף נאכל ע"י ישראל ביו"ט, וכן הספק אליבא דרב חסדא דלית ליה הואיל והמבשל ביו"ט לחול לוקה היאך הדין אם אכל הוא בעצמו ביו"ט אם נתקן הלאו ואינו לוקה שוב או שעדיין לוקה שהרי הוא בישל באיסור, ושוב הביא מהמאירי שכתב דמהני אם יאכל בעצמו מה שבישל

נשאלתי במי שעשה מלאכה על ידי עכו"ם בשבת ונאסר להשתמש בו עד מוצ"ש בכדי שיעשו האם הוא מותר לחולה שאין בו סכנה אע"פ שנאסר לכל מכל מקום לחולה שאין בו סכנה לא נאסר כלל שהרי צרכיו נעשין על ידי עכו"ם או דכיון שנעשה בשביל הבריא אסור בהנאה ואע"פ שאם לא יהיה לו ממקום אחר יהא מותר אבל עדיף שלא להשתמש במה שנעשה באיסור. והיה נראה לכאורה שאם ישתמש בו חולה שאין בו סכנה הרי יתקן איסורו בזה שהרי צרכיו נעשין על ידי עכו"ם בשבת, וכיון דסו"ס היה לתועלת החולה נמצא דנתקן איסורו לגמרי. וכח"כ גוונא היה מקום להסתפק במי שעשה מלאכה בשבת ואחר כך נתנו לחולה שיש בו סכנה ונתרפא בו האם נתקן איסורו או כיון דבשעת מלאכה לא היה בדעתו לעשותו בשביל החולה לא הותר איסורו במה שהחולה נתרפא בו.

יבואר סוגיא דמנחות דף ס"ד אי אזלינן בתר מעשיו או בתר מחשבתו

והנה לכאורה שורש שאלה זו היא במנחות דף ס"ד ע"א דאיתא התם דנחלקו רבה ורבא אי אזלינן בתר מחשבתו או בתר מעשיו ואיכא דאמרי א"ל היינו פלוגתייהו דרבה ורבא דאיתמר לא שמע שטבע תינוק בים ופרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים חייב להעלות דגים והעלה תינוק ודגים רבה אמר פטור ורבא אמר חייב רבה אמר פטור זיל בתר מעשיו ורבא אמר חייב זיל בתר מחשבתו, והילכתא דאזלינן בתר מעשיו כמש"כ הרמב"ם פ"ב מהלכות שבת הט"ז וא"כ יש מקום לומר שגם בעשה מלאכה לצורך הבריא אם ישתמש בו החולה שיש בו סכנה יועיל לתקן איסורו.

ויש מקום לומר שלא אמרו אלא במקום שבהעלותו את הדגים העלה תינוק אבל במקום שהעלה הדגים ואחר כך הוצרכו הדגים לחולה שיש בו סכנה אפשר דלא תיקן מזה שחטא בעשיית מלאכה בשבת וכ"כ בספר למודי ד' למוד ר"ג, אבל לכאורה יש להוכיח מתוס' בפסחים דף מ"ז ע"ב שהקשו דאי אמרינן הואיל אמאי מתחייבין על מלאכה בשבת הרי ראו לחולה שיש בו סכנה ותרצו דחולה שיש בו סכנה לא שכיח ולהכי לא אמרינן הואיל ומשמע דאי שכיח גבן חולה שיש בו סכנה לא יתחייב על מלאכה בשבת אע"פ שבשעת מלאכה לא היה פקוח נפש וחיוני דכל שהואיל לפקוח נפש אינו מתחייב עליו.

ויש לדחות שלא מהני אלא אי אית לן הואיל, אבל עכ"פ אי אמרינן הואיל בוודאי מהני במקום שהגיע לפניו פקוח נפש ולדידיה אמרינן אם הואיל מעשיו להצילו שאינו מתחייב על חלול שבת.

שוב ראיתי באמרי בינה דיני יו"ט סימן ג' שכתב להוכיח דהעושה מלאכה בשבת ושוב נודמן לו פקוח נפש פטור על חיובו למפרע מהא דהתוס' בפסחים שכתבו דלא אמרינן הואיל בשבת משום דחולה שיש בו סכנה לא שכיח אבל היכא דשכיח לפנינו שפיר מתקן איסורו ואינו מתחייב על מה שעשה מלאכה בשבת.

^א ויעו"ב במ"א סי' תע"ג גבי הא דכתב השו"ע שנהגו שהזרוע בליל פסח יהיה צלוי כתב המ"א שם בסק"ח ואסור לאוכלה דאין אוכלין צלי בלילי פסחים ולכן אסור לצלותה ביו"ט דאין יו"ט מכין להבירו וז"ל דאם שכח לצלותה עד הלילה יצילנו בלילה ויאכלנו בשחרית ביו"ט הראשון וכוונתו דכיון שאין אוכלין הצלי בלילי פסחים לכן היו משאירים

ולכאורה מסבירא היה נראה דביו"ט לא מהני מה שיאכל בעצמו את מה שביישל שהרי מה שהותר מלאכה ביו"ט לצורך אוכל נפש אינו היתר לצורך אוכל נפש לעשות מלאכה אלא דלצורך אוכל נפש אינו מלאכה כמבואר ברמב"ן שלא אסרו אלא מלאכת עבודה ומלאכת אוכל נפש אינה מלאכת עבודה והאריך בזה באמרי בינה יו"ט סימן א' וא"כ מאי מהני שיאכלנו אחר כך הרי כל שהותר משום שאינו חשוב מלאכה א"כ כשעשה המלאכה לצורך חול שחשוב מלאכה מאי מהני שיאכלנו אחר כך הרי סוף סוף עשה מלאכה ולא מהני מה שמתקן אחר כך, וצ"ע.

ולפ"ז היה נראה במה שנסתפקנו באמר לעכו"ם לעשות מלאכה בשבת ושוב נזדמן לו חולה שאין בו סכנה אם מהני מה שיאכלנו לתקן איסורו לכאורה אי התיירא דאמירה לעכו"ם לצורך חולה שאין בו סכנה הוא הותרה ולא דחויא וכמו שנתבאר בקהלות יעקב ביצה וברש"י גיטין דף ח' ע"ב א"כ לא מהני מה שיאכלנו אחר כך חולה שאין בו סכנה.

אמנם אפשר שהגם שחכמים אמרו שאינו חשוב מלאכה כלל כשהעכו"ם עושה לצורך חולה שאין בו סכנה אבל גם אמרו שגם כשהוא מלאכה מכל מקום מותר לצורך חולה שאין בו סכנה שלא אמרו שאינו מלאכה אלא להקל עליו אבל לא אמרו שגרע מהתירא של מלאכה לצורך חולה שיש בו סכנה ולכן גם אי נימא דהותרה מלאכת עכו"ם לצורך חולה שאין בו סכנה אבל יש בו גם התיר לעשות מה שהוא מלאכה לצורך חולה שאין בו סכנה ולכן במקום שנמצא חולה שאין בו סכנה יוכל לתקן איסורו בזה.

ובספר בני ראם סימן נ"ב הביא מספר מקור חיים תשובה ח' שכתב לעניין מי שעשה מלאכה על ידי עכו"ם לצורך בריא ונזדמן לו חולה שיתנהו לו ולא נימא שהמאכל אסור באכילה עד מוצ"ש אלא אם יתנהו לו יתקן איסורו יעו"ש.

יבואר דאפי' אי לא אמרינן הואיל אם נזדמן לו שצריך לו אפשר דלכולי עלמא מותר

והעירני ידידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א שאפשר שמה שהתיר המאירי לאכול מה שהוכן לחול ויתקן איסורו הוא משום שבגמ' ביצה דף כ"א מבואר שאפי' לרב חסדא דלא ס"ל הואיל אבל כל שקרוב הדבר שישתמש בו לעצמו אפי' שלא חישוב כן כלל מודה רב חסדא דאמרינן הואיל וכמו שאמרו לגבי מי שעשה עיסת הכלבים אם יש לו נבילה עבורם אפי' שעשה העיסה עבור כלבים אינו מלאכה משום שישתמש בו האדם לעצמו, ולא חלק ר' חסדא על

שמעתי מעשה נפלא בשם הרב הגאון ר' שמואל יהודה טויסיג זצ"ל שהיה אצל מרן גאב"ד בריסק זצ"ל והגאון מחרקוב אמר לו תורה בקדשים והרב מבריסק לא הגיב על הדבר תורה והיה נראה שאינו מרוצה מהדברי תורה, ואמר לו שגם הרש"ש בערכין דף כ"ט כתב כן ולא אמר כלום, ואמר לו הרב הגאון ר' שמואל יהודה טויסיג זצ"ל שגם החתם סופר כתב כן וכששמעו כן הרב מבריסק נעשה חיור כסיד אך לא אמר כלום, ונסתפק הרב הגאון ר' שמואל יהודה טויסיג זצ"ל שמה החתם סופר לא כתב כן והלך מיד לבית הכנסת זכרון משה שהיה סמוך לביתו של הרב מבריסק ופתח השו"ת חתם סופר וראה שכתב שאין לומר כמ"כ הרש"ש, וחזר במהרה להרב מבריסק ואמר לו שהחתם סופר כתב שאין לומר כן, וכשאמר כן למרן גאב"ד בריסק צהבו פניו.

וכידוע שהרב מבריסק אמר שהגר"ח לא אמר דבר שאינו מתאים עם מש"כ החת"ס, ואמר שמכל תשובה בחתם סופר רואים את קדושת תורתו.

הורע בלילה אלא מבע"י אם לא שדעתו לאכול למחר באותו היום וע"כ אם שכח וצלאו בלילה יזהר לאכול מחר בבקר כ"כ המ"א ושאר אחרונים מבואר מדבריו שאפי' אם צלה בסתם דאמדינן לדעתו שצולה לצורך יו"ט שני מ"מ יזהר לאכול מחר בבוקר ומהני ליה מה שיאכל מחר בבוקר אפי' שצלאו לצורך יו"ט השני ומבואר דס"ל דמהני ליה התקון שיאכלנו אחר כך אפי' שבשעת המעשה הו"ל מעשה איסור, וראיה זו שמעתי מהגאון הגדול ר' אברהם גנחובסקי זצ"ל.

² **יש מעשה מפורסם** המובא בספר עובדא דאהרן פרק י' בהר"ק רבי נחום מענדיל מדעש בעל מעגלי צדק זצ"ל בן המראה יחזקאל רבי יחזקאל מקרלבורג ותלמידו של החתם סופר זצ"ל שבבחרותו הגיע אל רבו הגד"ק הרב משה מאוהעל זצ"ל מחבר ספר ישמח משה בפקודת רבו החתם סופר ובהיותו שם נכנס ביום אחד לחנות שמוכרים בו פרי מילון אך מכיון שמחירו היה מופרז בענינו פנה ללכת, מיהרה המוכרת והווייל את המחיר והפטירה בדרך מליצה צדיק בא לבית מלוני ויפטר בלא מילון, אימרה זו מצאה חן בעיניו והרים את עיניו וראה את הנערה המוכרת אבל תיכף ומיד נחרד לבו והלך משם

סברא דהואיל אלא במקום שאינו ראוי אלא לאורחין אבל היכי דראוי לדידיה שפיר אמרינן הואיל, וא"כ מבואר שכל שלמעשה השתמשו בו לעצמו תיקן איסורו למפרע שנתברר שהיה כאן הואיל דחוי לדידיה דמותר לכולי עלמא.

ולפ"ז גם באמירה לעכו"ם בשבת לצורך בריא ולבסוף היה נצרך לחולה שאין בו סכנה אפשר שיהא מותר מדין הואיל שהותר בכל התורה כמבואר בסוגיא דפסחים דף מ"ז.

וא"כ ה"ה באמר לעכו"ם לעשות מלאכה דרבנן לצורך עצמו ולבסוף צריך אותו לצורך מצוה נתקן איסורו בזה שמאחר שלבסוף היה נצרך לצורך מצוה איכא התיירא דהואיל.

ויקרי הבה"ח שמחה דורפמן נ"י נסתפק בטלטל כלי שמלאכתו לאיסור שלא לצורך גופו ומקומו ולבסוף נשתמש בטלטלו לצורך גופו אם תיקן איסורו ואפשר דתליא אם דחויא או הותרה ובמ"ב סימן ש"ח כתב שאם יש אפשרות לעשות על ידי כלי היתר לא יעשה בכלי שמלאכתו לאיסור ונראה שנדחית איסורו בשביל לצורך גופו ומקומו וא"כ אפשר שאם ישתמש בו להיתר יתקן איסורו וצ"ע.

יבואר דבכל מקום שהמעשה מותר מצד פקוח נפש אפי' שמחשבתו משוי ליה למלאכה אינו חשוב מלאכה להתחייב עליה

והנה בגמ' יומא דף פ"ה מבואר דמותר להעלות תינוק מן המים אפי' שכונתו גם לדגים ולכאורה מה שחשב על הדגים היה שלא לצורך פקוח נפש ולמה לא יתחייב חטאת על מוחשבה זו ויעוין בשער הציון סימן שכ"ח ס"ק י"ז שכתב שנחלקו בזה הראשונים בגירסת הגמ' שם, וצ"ב איך הותר לחשוב על הדגים כשהוא שלא לצורך פקוח נפש בזמן שמחשבתו על הדגים עושה את פעולתו למלאכה דבלא מחשבתו על הדגים לא עשה מלאכה כלל וצ"ע.

ובחזו"א קדשים סימן מ"ב כתב וז"ל חשב להעלות דגים והעלה תינוק ודגים רבה אמר כו' אפי' ג' שאם היה מתכוין לתינוק ולא לדגים לא היתה כאן מלאכת צידה כלל דהו"ל דגים דבר שאין מתכוין ואינו פסיק רישא אין פקו"נ מכרחת צידת הדגים, מ"מ אין כאן מעשה האדם אלא פריסת המצודה ומלאכה זו מוכרחת מפני פקו"נ והלכך אפי' ג' דפשע במחשבתו אין כאן מעשה איסור ואין חייבין על מחשבה עכ"ל, ומבואר דכל שהמעשה מותר מצד עצמו אפי' שמחשבתו משוי ליה למלאכה אין כאן מעשה מלאכה האסורה ואפשר דאפי' לכתחלה מותר לחשוב על הדגים.

בעניין בכור שמצוה להקדישו אם מקדישו תוך ח' ללידתו

יבואר אם הבכור מצוה להקדישו אינו אלא לאחר ז' ימים

והנה מה שהרב מבריסק לא רצה לקבל מהרב מחרקוב הוא מה שאמרו בחולין דף פ"א ע"א ובזבחים דף י"ב הקשה רבי אפטוריקי במאי דכתיב בפ' אמור שור או כשב או עז כי יולד והי' שבעת "ימים" תחת אמו, הא לילה חזי, וכתיב מיום השמיני והלאה ירצה, מיום השמיני והלאה אין הא לילה לא, הא כיצד לילה לקדושה יום להרצאה, והקשה הרב מחרקוב דבפרשת משפטים האמור גבי בכור דכתיב כן תעשה לשורך לצאנך שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי, ליכא למידרש הכי דהא בכור קדוש מאליו ואי"צ להקדישו, ואמר הרב מחרקוב זצ"ל דהא אמרו בגמ' בנדרים י"ג דאע"פ שהבכור קדוש מצוה להקדישו וא"כ יש לומר דקרא אתי לאשמועינן דאין להקדישו קודם שעבר ז' ימים כמו בכל הקרבנות, ומליל שמיני יכול להקדישו, ועל זה אמר לו הרב מחרקוב שגם הרש"ש בערכין (דף כ"ט). כתב כן.

כשלבד דואב על הסתכלות שלא לצורך זו, בהגיעו לאכסנייתו בכה בכי תמורים עלתה בדעת האכסנאי להרגיע את רוחו והציע לו את הנערה הזאת לאשה מכיון שאמרו חז"ל בקידושין מ"א אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיקרש את האשה עד שיראנה הרי על ידי כך יתקן איסור הראיה למפרע, ובהסכמת רבו הישמח משה ואביו המראה יחזקאל נגמר השידוך בכי טוב וזכה לדורות ישרים גדולי תורה.

² **יעוין** בשער הציון סימן שכח ס"ק יז שכתב וז"ל אולם בעיקר דבר זה יש דעות בין הראשונים, כי הנה בחידושי ר' עקיבא איגר הביא בשם הר"ן להקל בזה, וכן בבב"ג בפרק כ"ג מהלכות שבת גורס בסוגיא דיומא אף על גב דמתכוון לצוד כוורי, וכן באידך מלוה, וכן ברוקח סימן ק"ט כתב אף על פי שמתכוון למלאכה ולהציל הרי זה משובח. אכן ברי"ף וברא"ש הגרסא ואף על גב דמתברר בשי"ף, ואחר הרי"ף נמשך גם הרמב"ם שלא הזכיר ואף על פי שמכוון לזה [ונשמט זה מהלחם משנה], וכן ברבנו ירוחם נתיב י"ב משמע גם כן דלא מכוון לזה אלא שבלא זה צריך לזה, וכן כתב במאירי סוף יומא שלא יכוון לזה, אך לכל הדעות מיירי שאינו מרבה בפעולה בשביל זה, כן נראה ברור, עכ"ל.

והרב מבריסק לא היה נוחא ליה בזה משום דכיון שהבכור קדוש מעצמו מרחם אין ההקדש פועל כלום ואין איסור להקדישו קודם יום השמיני.

ובחתם סופר יו"ד סימן י"ז גם כן עמד בקושיא זו וכתב דאין לתרץ דמצוה להקדישו לאחר ז' ימים דהא כאן מיירי בבכור שהוא קדוש משיוולד ומצוה להקדישו מיד כשנולד ואין צריך להמתין על ליל שמיני כדי שיהא ראוי להקדישו.

וכ"כ בפתחי תשובה יורה דעה סימן שו"ס ק"א וז"ל עיין בספר תיבת גמא פ' ראה שכתב דאפילו הוא בעל מום מקדיש אותו וגם אף ביום שנולד כדי אסרה תורה שלא להקדיש עד ליל שמיני בשאר קרבן דקדושתו בפה תליא משא"כ בכור ע"ש עכ"ל.

ובחתם סופר שם כתב שם ליישב דהקושי' מעיקרא ליתא דכיון דמיירי כאן בבכור שהוא כבר קדוש משיוולד ובקדשים הלילה הולך אחר היום (שם פ"ג ע"א), ואם כן ליל שמיני עדיין הוא שייך ליום שביעי ועודנו הוא יום שביעי, ושמיני שלו מתחיל בבקר ואז הוא ראוי להקרבה מיד, משא"כ התם דמיירי בבהמת חולין שהלילה קודם וראוי ליל שמיני להקדישו.

יבואר אם מצוה להקדישו הוא מוסיף קדושה עליו או דאינו אלא דבור בעלמא

והנה כבר כתבו בזה דיש לדון אם האי מצוה להקדישו המוטל על הבעלים האם הוא רק בא להחזיק את מה שכבר נעשה ממילא דהתורה אמרה עשה בפ"ך מה שכבר נעשה ממילא או דנימא דמצוה להקדישו יש בה תוספת קדושה, מה שלא היה לולא הקדישו, ורק היה קדוש מקדושה דממילא. ויעניין בקה"י נדרים סימן י"ב ד"ה ומש"כ שביאר פלוגתת ר' יעקב ור' יהודה אם בכור נחשב דבר הנדור דר' יעקב ס"ל דכשמקדיש בכור בפה מיתוסף בו קדושת פיו ור' יהודה ס"ל דאינו אלא מצוה בעלמא להקדישו ואין בזה תוספת קדושה, ונראה דלר' יעקב זו היא עיקר המצוה להקדישו בפה ולהוסיף בו קדושת פה, ולר' יהודה הוא מצות אמירה בעלמא להקדישו בפה.

נשאלתי אם אין לציבור ספר הפטרה שלם אבל יש להם את אותה יריעה של הפטרה של אותו שבת אם יש מעלה לקרוא הפטרה מתוך אותו יריעה או דעדיף לקרוא מתוך הנביא הנדפס, או דאין מעלה לקרוא מתוך אותו יריעה משום שאינו ספר שלם ואין חילוק בין לקרוא מתוך היריעה או מתוך החומש.

הנה במגן אברהם סימן רפד כתב בשם הלבוש וז"ל תמהתי כל ימי שלא ראיתי נוהגין באחד מן המקומות לכתוב הפטרות כדן ספר כמו שכותבין המגילה כי היה ג"ל שאין יוצאין בצבור כלל בקריאת הפטרות שקורין בחומשין הנדפסים כיון שאין נכתבין ככל הלכות ס"ת או מגילה עכ"ל וכ"כ בהגהת יש נוהגין, עכ"ל.

ולדבריו נראה דראוי לקרוא ביריעה הכתובה על קלף שהרי נכתב כס"ת אלא שאין בזה קדושת נביאים שאינו ספר שלם, אבל לא גרע מספרי דאפטרותא שאמרו בגיטין דף ט"ז ע"ב שמשום עת לעשות לה' הפרו תורתך יכולים לקרות בו והכי נמי משום עת לעשות לה' הפרו תורתך יכולים לקרות בו ויוצאים בו.

אלא דבמגן אברהם שם ס"א כתב להחזיר לקרוא בהפטרה הכתובה בחומשים וז"ל ואני אומר שמנהג קדמונים הוא עיקר שכתוב בב"י סי' קמ"ד בשם תרומת הדשן מה שמדלגין עתה מנביא לנביא היינו לפי שהפטרות שלנו כתובים בקונטרסים ואפשר לסמן למצוא מהר וכו' ע"ש, ואיתא בגיטין דף ט' שאסור לכתוב הפטרה משום מ"ש ב"ד סי' רפ"ג ס"ב אלא משום עת לעשות לה' הפרו תורתך כלומר שאין יכולת ביד הצבור לקנות להם נביאים שלימים וא"כ השתא שנתגלה מלאכת הדפוס והספרים תהיה לקל בזול אסור לכתוב הפטרות דהא ק"ל דפוס כתיבה מעלייתא היא כמו"ש מ"ע סי' צ"ג וכו' ולחם חמודות, ואי משום שכתובין בנייר הא כ' בשלטי גבורים ריש פ"ו דשבת דשאר דברים נכתבים בכל מיני צבעונים ולא בעי דיו ואם כן ה"ה דנכתבים על הנייר כמו"ש התוס' שם וה"ה שא"צ גלילה עכ"ל.

ולדבריו אפשר דאין לקרוא ביריעה אחת אלא מספר שלם הנדפס בדפוס משום דליכא עת לעשות לה' לקרוא מתוך היריעה וכמו"ש כ' שדפוס כתיבה מעליא

והנה במעשה רב כתב (הלכ' שבת אות קל"ו) וז"ל הפטרה בניגון וטעמים מנביא נכתב בגליון כס"ת עם עמודים וא' קורא וכלם שומעין, ואם הצבור קוראין בקול רם עם

י' וכמו"כ בשער הציון שם (ס"ק ד') לגבי קריאה מתוך החומשים וז"ל דבעיקר הדין יש לדבר בזה הרבה, עיין באליה רבה, ומיהו אין למחות ביד הנוהגין להקל, דהוא בכלל עת לעשות לה', שקשה לכל צבור לכתוב נביאים בקלף כדן, אבל בודאי הצבור שהיכולת

וכבר קדמו בשו"ת אחיעזר ח"ג סי' ס"ז שביאר כוונת הרמב"ם דהא דס"ל לר' יעקב דהוי בכור דבר הנדור כיון דמצוה להקדישו היינו משום דלדעתו חלה על הבכור תוספת קדושה ע"י הקדשת פיו וצידד שם דאם נהנה ממנו אח"כ עבר גם משום לאו דבל יחל ור' יהודה דמתיר מטעם דכי לא מקדיש ליה מי לא מיקדיש ס"ל דהוי רק מצוה לומר הרי זה הקדש אבל לא נתוסף בו שום קדושת פה דאין הקדש חל על הקדש לפי שאינו שלו וזהו שכתב הרמב"ם ואינו יכול להתפסו בנדר שנאמר לא יקדיש איש אותו ר"ל כמו דילפינן מהתם שאין ביכלתו לשנותו לקדושה אחרת כמו"כ גם להוסיף קדושה אי אפשר ולכן אף דמצוה להקדישו לא חשיב כדבר הנדור ע"ש בדבריו.

כמה ספיקות מהגאון הגדול ר' דב לנדו שליט"א בעניין הקדש הבכור ושמועתי מהגאון הגדול ר' דב לנדו שליט"א להסתפק בזה בכמה דינים דיש להסתפק אם מותר להקדיש הבכור בשבת דלכא' תלוי אם מתוסף קדושה בההקדש יש מקום לומר שאסור לעשותו בשבת כמו כל הקדש אבל אם אינו אלא דבור בעלמא אבל לא מתוסף ביה מידי אפשר דשרי לעשותו בשבת. ואפשר דאפי' אם מתוסף ביה קדושה אבל הרי הקדושה שמתוספת לא משנה הבעלות ובוזה אפשר דאינו אסור בשבת ואפשר דדמי לנדר דהיינו קונם שנחלקו אם מותר לעשותו בשבת דחלות קדושה ואיסור גם אסור לעשותו בשבת וצ"ע.

ויש עוד להסתפק אם הקדיש ראשו של בכור אם סגי בהכי דפשטא קדושה בכולה אבל אם אינו אלא דבור בעלמא ולא מתוסף מידי מסתבר דלא אמרין פשטה קדושה בכולה.

עוד יש להסתפק אם מהני שאלה על הקדש זה דאם מתוסף קדושה שפיר מהני שאלה אבל אם לא מתוסף קדושה לא שייך להשאל עליו.

עוד יש להסתפק אם חייל קדושה זו במחשבה דאם הוא כהקדש בעלמא הרי הקדש חל במחשבה אבל אם אינו אלא מצוה להקדישו בדבור לא מהני מחשבה כלל.

בעניין לקרוא הפטרה מיריעה של אותו הפטרה או דהוי בקורא מתוך החומש

היא וא"כ לדבריו עדיף לקרוא מתוך ספר נביאים שלם מאשר מתוך היריעה, אבל אם אין לו ספר שלם אלא כמו שרגילין לקרוא מתוך הפטרה הנדפסת בחומש בוודאי לקרוא מתוך היריעה עדיף שהרי להלבוש אינו יוצא אלא מתוך היריעה ולא מתוך הדפוס.

יבואר דהחזון איש ס"ל דאין חילוק בין ספר נביאים שלם לחומש

אמנם החזון איש או"ח סימן ס' ס"ק י"א כתב דנביא שלם אין בו מעלייתא של ספר שהרי אינו כתוב כדיו ואין חשוב ספר וא"כ כשאין נביא יכולים לקרוא מתוך החומש שבידו ואין צריך לחזור אחר נביא שלם, ולדידה היה נראה שעדיף לקרוא מתוך היריעה שהיא כתובה כדן ומשום עת לעשות לה' הפרו תורתך שרי, אבל בחזון איש שם ס"ל דמשום עת לעשות לה' יכולים לקרוא גם מתוך הנדפס בדפוס דלא כהלבוש וא"כ לדעת החזון איש אין מעלה לקרוא מתוך היריעה.

אבל לדעת המ"ב שהביא מה שכתב המג"א לקרוא מתוך נביא שלם נראה דס"ל שיש מעלה לנביא שלם בנדפס בדפוס ולדידה הרי עדיף נביא של הנדפס מיריעה אחת אלא דבסוף דבריו כתב בשם הגר"א שהנהיג לכתוב נביא שלם וחזק המנהג הזה שכתב וז"ל אך לכתחלה בודאי ראוי ונכון שיהיה לכל צבור נביאים שנכתבין בקלף כדן שאז גם השמות נכתבים בקדושה משא"כ כשהוא על הנייר הנדפס [עיין בא"ר] וכן הנהיג הגר"א בקהלתו וכעת נתפשט זה בהרבה קהלות ישראל ואשרי חלקם, עכ"ל, נראה מדבריו דחשש לשיטת הלבוש שאין יוצאין בנדפס בחומש ולכן לדידה עדיף לקרוא מתוך היריעה.

ובאליה רבה חזק דעת הלבוש וכתב שיכולים לכתוב הפטרות בקלף כשאין להם כדי לכתוב נביאים שלימים ועדיפי מלקרוא בנביא שלם הנדפס בדפוס וא"כ לדידה בוודאי עדיף לקרוא מתוך היריעה.

אלא דלא ידעתי למה לא כתב המ"ב שיכתבו ספרי דאפטרותא ובוה יכולים הקהל לעמוד בו והוא עדיף מאשר לקרוא בחומשים או בנביאים ובאמת במלבושי ו"ט כתב דלא מהני וצ"ע דהא בגמ' אמרו שכתבו ספרי דאפטרותא.

יבואר אם כשקורא מתוך חומש צריך לשמוע הקורא כשגם קורא בעצמו

הקורא נעשה ברכת הקורא ברכה לבטלה, ומ"ש המ"א בשם ס' הכוונות (סי' רפ"ד ס"ק ה') מיירי כשקוראין בחומש שאז צריכין הצבור לומר בנחת עם הקורא מלה במלה, עכ"ל.

בידם, יש להם לכתוב נביאים כדן, ובפרט בימינו שמפוזרין הרבה כסף על תכשיטי בית הכנסת שאין נחוץ כל כך, וכוונתם לשם שמים כדי לקיים זה אלי ואנוהו, בודאי מצוה להתנאות בכתביכת נביאים הקדושים.

יבואר דמה שאסור לומר דברים שבכתב על פה הוא דין בתלמוד התורה

ובחידישי מרן הגר"ז בתמורה דף ט"ז כתב דאיסור של דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרה בע"פ הוא הלכה בתלמוד תורה שצריך ללמודה כמו שניתנה אבל קריאת הכהן גדול בפרשה של בעשור של חומש הפקודים לא היה מדין תלמוד תורה כמש"כ התוס' ישנים וימא דף ע"א וא"כ אפשר שגם הסוברים שלא נאמרה איסור בע"פ אלא כשמוציא אחרים היינו כששלמדה לאחרים אבל כשאחרים לומדים עמו אע"פ ששומעים אותו לית ביה איסורא.

ועוד שהרי כתב הרא"ש בפרק ז' דברכות שבקריאת התורה אין הקורא מוציא השומע בקריאתו אלא מצוה לשמוע קריאת התורה ולהביא אשה וקטן יכולים לקרוא קריאת התורה דסגי בשמיעת דברי תורה ומכל מקום אסור לקרוא על פה אע"פ שאינו מוציאם והיו טעמא משום דמה שאסור לקרוא על פה הוא היכי דמלמד דברי תורה לרבים ובוהו גם אינו מוציאם בשומע כעונה גם כן אסור והכי נמי אע"פ שמשמיע לרבים דברי תורה של הנביא אבל כיון שהם קוראים בעצמם לא חשיב שמלמדם לרבים את התורה ומותר לשמוע ממנו.

ולדבריו אפשר דיוכלו שאומרים כליל שבת אע"פ שמשמיעים אותו לציבור מ"מ אינו בתורת תלמוד תורה אלא בתורת עדות על שברא הקב"ה את עולמו.

פירוש דברי האבן עזרא התמוהים בפרשת במדבר

ובספר כרם חמד כתב בזה דבר נפלא דכוונתו דבפרשת קורח כתיב ופדיוו מן חדש תפדה בערך דהיינו ערך דבן חודש שהוא חמש סלעים וה' מקום לומר שכשפודה בן חמש שנים צריך לתת עשרים שקלים בפדיונו וזהו ערך בן חמש שנים וכן כל אחד לפי שנותיו שפודו בו, אבל באמת איכא למילף מהאי פרשה דבכל גונא פדיונו חמש סלעים דהא כאן נפדו גם בכורים שהיו בני עשרים, ומ"מ פדיונם ה' חמש סלעים, וכתב דהכא הוי מצוה בפנ"ע ואינה ראו' לכל פדיון בכור והאמת דברי קבלה דלעולם פדיונו חמש סלעים אפילו כשנשתנה ערכו נשאר חיובו רק חמש סלעים, והוא נפלא.

ונראה לכאורה דכל זה אפשר לומר רק אי נימא דאין חיוב פדיון הבן אלא ביום שלושים בלבד, אלא שהבכור מחוייב בפדיונו לכהן על מה שהוא בכור, וכל שלא נפדה הרי יש לו סיבת חיוב לפדות עצמו בכל עת, ולהכי ס"ד דצטרך לתת כפי ערכו בזמן שנותן פדיונו לכהן, אבל אם נאמר שנתחייב בזמן היותו בן שלושים יום ותו לא מידי, מהיכי תיתי שיתחייב לפי ערכו כשיגדל דהא ביום שלושים שנתחייב לא נתחייב אלא חמשה שקלים ואפשר דהא גופא למדנו הכתוב שאינו מתחייב אלא בשעה שנעשה בן שלושים.

וכונת הגר"א בזה לחלק בין אם הקורא קורא מתוך הקלף או מתוך החומש היינו טעמא שכששומעים קריאת ההפטר מהחומש אז צריך לקרוא בעצמו דס"ל שדברים שבכתב אסור לאומרו בע"פ היינו להוציא לאחרים כמש"כ התוס' סוף תענית וכן ס"ל בבבאור הגר"א סימן מ"ט אבל כשקורא בעצמו מותר לקרוא ע"פ, ולהכי כשקורא מתוך נביא יכול להוציא לאחרים, אבל כשקורא בחומש יקרא כל אחד לעצמו ולא יצא בשומע כעונה, ולדבריו גם בקורא מתוך היריעה הכתובה כס"ת יקרא עם הקורא שהרי לא חשיב כקורא מתוך הכתב שהרי אין לו תורת ספר אלא כבעל פה ולהכי צריך לקרוא עמו וכן **ביאר בספר הלכות הגר"א ומנהגיו לדודי הגאון האדיר ר' משה שטרנבוך שליט"א.**

ולכאורה יש לעיין מאי מהני שקורא עמו הרי אין מברכין על קריאת עצמו אלא על קריאת הציבור ולכן אמר שיקרא יחד עמו בנחת דהיינו בשביל שישמע קריאתו של הקורא שעליו היו הברכות, ולכאורה מאי מהני שיקרא עמו הא סוף סוף צריך לשמוע קריאתו של הקורא דעל קריאת הקורא בלבד היה הברכות וא"כ מאי מהני שקורא עמו.

ואפשר שכל מה שאמרו שכשמוציא בדברי תורה צריך לקרות מתוך הכתב היינו כששלמדו תורה אבל כשלומד בעצמו אע"פ ששומע מחבירו אפשר להוציא גם שלא מן הכתב וכמו שאמר הקב"ה למשה כתב לך את הדברים האלה כדי ללמדם לישראל אבל כשלומד בעצמו יכול לקרוא בע"פ.

באבן עזרא בפרשת פדיון הבכורים פסוק מ"ה כתב וז"ל יש מכחישים אמרו מזה נלמד כי פדיון כל בכור חמשה סלעים, ואינו ראו' כי זאת מצוה בפני עצמה, והאמת דברי קבלה עכ"ד.

ודבריו צריכים ביאור רב דהנה אע"פ דבפרשת בא במצות פדיון בכור לא כתב הכתוב כמה צריך ליתן בפדיון הבן, אבל בפרשת קורח הוא פסוק מפורש ופדיוו מן חדש תפדה בערך כסף חמשת שקלים וגו' וא"כ צריך ביאור מה שכתב האבן עזרא שהוא דברי קבלה, הא מקרא מפורש הוא בפרשת קורח.

ושמעיני מש"ב הגאון המופלא ר' יעקב גרינוולד שליט"א ע"פ מש"כ הרמב"ן בהל' בכורות (פרק שמיני דף ס"ג.) בשם בעל הלכות גדולות דבפדיון הבן צריך להוסיף חומש, וחלק עליו וכן כתב בשם רבינו האי גאון שא"צ להוסיף חומש וכן הלכה, ואפשר שיש מכחישים להביא ראיה מהאי קרא שא"צ להוסיף חומש דהא בסיכום השקלים שנתן משה לאהרן ובניו ה' רק אלף ושלש מאות ושישים וחמשה שקל למאתיים שבעים ושלש בכורים שהוא חמשת סלעים לכל אחד בלא חומש, וכתב באבן עזרא דכאן הוא מצוה בפני עצמה, וא"א ללמוד מפרשה זו, אבל האמת שהוא דברי קבלה שא"צ להוסיף חומש.

קיום התורה הוא אכילת גן עדן בעולם הזה

ולא יראה כך ערות דבר אמר ליה לאו כהן הוא מר מאי טעמא קאי מר בבית הקברות, אמר ליה לא מתני מר טהרות דתניא רבי שמעון בן יוחאי אומר קבריהן של נכרים אין מטמאין שנאמר ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרוין אדם ואין נכרים קרוין אדם, אמר ליה בארבעה לא מצינא בשיתא מצינא אמר ליה ואמאי אמר ליה דחיקא לי מילתא דבריה ועייליה לגן עדן אמר ליה פשוט גלימך ספי שקול מהני טרפי ספא שקל כי הוה נפיק שמע דקאמר מאן קא אכיל לעלמיה כרבה בר אבוח נפץ שדנהו אפילו הכי אתייה לגלימיה כחט גלימא ריחא ובניה בתריסר אלפי דינרי פלגינהו לחתנותיה ע"כ.

והנה רבה בר אבוח כשגשג את אליהו הנביא הלא היה יכול לבקשו לחם לאכול ובגד ללבוש, ולא להיות יותר במצב של דחיקא ליה מילתא ויכול ללמוד את כל הששה סדרים, ותחת זאת שאל אותו רבה בר אבוח מנין שמסדרין לבעל חוב, וחזוין שכל מעיניו וחשבותיו של רבה בר אבוח היה רק תורה ותו לא מידי, והוא משום שהרגיש שהתורה היא החיים שלו וזהו התענוג שלו בעולם הזה ובעוה"ב עין לא ראתה ולכן לא בקש אלא תורה, וצריך לדעת שעל ידי העמל והיגיעה בתורה מקבלים טעם מתוך בתורה שאי אפשר להתנתק מן התורה כמו שכתב האור החיים בדברים פרק כ"ו פרשת תבוא על הפסוק ושמחת בכל הטוב וז"ל גם ירמוז במאמר בכל הטוב אל התורה כאומרים ז"ל (ברכות ה' א) ואין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשבו בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם עכ"ל.

ודוד המלך אמר אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש שאין לו דבר אחר חוץ משבת בבית ד' כל ימי חיי שזהו כל חייו וגם אנו אם נתאמץ בזה נזכה להרגיש במתיקות והעריבות של התורה שלא נעזבה לעולם.

פעלך היינו שה' יתן לך שכר פעולתך אבל האמת היא ותהי משכרתך שלמה מעם ה', ו"ל שיעקר השכר בשלמות יהיה זה בעצמו מה שבאת לחסות תחת כנפיו, שזה עצמו הוא השכר השלם בלא חסדון כלל ועו"א ר' חסא אשר באת לחסות ר"ל שזה עצמו הוא עיקר השכר, ע"כ.
ושמעיני מהמשיגיה הגה"צ ר' מאיר חדש זצ"ל על מה שכתב באור החיים בראשית פרק ב' על הפסוק וינחחו ד' אלוקים בגן עדן לעבדה ולשמרה' בסוף דבריו וז"ל, 'שוב בא לידי מאמר חז"ל לעבדה אלו מצות עשה ולשמרה אלו מצות לא תעשה', והוא בתיקוני זהר תיקון נ"ה ובוהר בראשית דף כ"ז ע"א, ואמר הגה"צ ר' מאיר זצ"ל דבשלמא מצוות לית שנצטוו אדם הראשון הוא שלא לאכול מנין הדעת, אבל מהו מצוות עשה שנצטוו אדם הראשון וצ"ל מה שאמר לו הקב"ה מפרי עץ הגן אכול תאכל והוא לאכול מפירות גן עדן ולכאורה הוא פלא האם לאכול גן עדן זהו מצוה שמקבלין עליה שכר, ומבואר דציווי הקב"ה לאדם הראשון הוא דעל אכילת פירות גן עדן מקבל שכר, ואמר דכל המצוות שנצטווין הוא לאכול גן עדן בעולם הזה שהאדם שעושה רצונו מרגיש שמחה אמיתית עד אין קץ ועו"א עוד ג"כ מקבל שכר טוב. והיצר מפתה להאדם שעל ידי קיום התורה הוא מפקיד תענוגי העולם והוא באמת שקר שהאדם מחליף תענוג רוחני נצחי שאין למעלה ממנו גם בעולם המעשה עבור נזיד ערשיו והיצר מדמה להאדם לשלל החפצות בעולם הזה מרויח האנה מדומה אבל האמת שגם כאן הוא מפקיד הדבקות והאושר הנצחי והעדון הגדול שהוא עשוי רצונו יתברך.

ושמעיני בשם הרב מפוניב' זצ"ל שאמר על מה שאמרו בגמ' במס' ב"מ דף ק"ד ע"א, אשכחיה רבה בר אבוח לאליהו דקאי בבית הקברות של נכרים אמר ליה מהו שייסדרו בבעל חוב, אמר ליה גמר מיכה מערכין גבי ערכין כתיב ואם מך הוא מערכך גבי בעל חוב כתיב וכי ימוך אחיך, מנין לערום שלא יתרום דכתיב

איתא בגמ' סוטה דף י"ד ע"א דרש ר' שמלאי תורה תחילתה נגמילות חסדים וסופה נגמילות חסדים תחילתה נגמילות חסדים שנאמר ויעש ד' אלוקים לאדם ולאשתו כונתו עור וילבישם וסופה נגמילות חסדים שנאמר ויקבור אותו בגיא, ויעוין במהרי"ש שם שכתב שהוא הוראה לאדם שכל התורה מראשה עד סופה כולה חסדים וכן הוא אומר ותורת חסד על לשונה, ע"כ. ויעוין באליה רבה (סימן תצ"ד) שכתב בטעם שקרוין מגלת רות בחג השבועות וז"ל ויש אומרים שמגילת רות מדברת מחסד, ומתן תורה הוא חסד מתולדותיו ובאמצעותו ובסופו.

וצ"ב בזה דאף שיש בהתורה הרבה מקומות של עניני נגמילות חסדים מ"מ לכאורה איך אפשר לומר שכל התורה כולה אינה אלא נגמילות חסדים, והרי יש בה כמה אזהרות ומצוות ועונשי מיתת ב"ד ועונשי מלקות וחייבי כריתות שאינם נגמילות חסדים ומה מונע חז"ל בזה שהתורה תחלתה וסופה נגמילות חסדים כדי ללמד שכולה נגמילות חסדים וצ"ע.

ויעוין במבלי"ם רות פרק ב' שכתב והנה כבר חקרתי בדרושי אה"ש שאחר שזה בעצמו שיוכה האדם לעשות מצות ה' ולעבוד עבודת המלך הגדול ית' הוא השכר היותר גדול, אם מצד השלמות הנפשי שיקנה ע"י עשיית המצוה אם מצד שבוה הוא עבד מלך גדול בורא כל, וא"כ יפלא למה הבטיח בכל התורה שכר מצות הלא קיום המצוה בעצמה הוא השכר היותר גדול [עד"ש] שכר מצוה מצוה שהמצוה בעצמה היא השכר היותר גדול של המצוה].

ואמרת שבאמת למי שיש לו לב להבין ונפש להרגיש נועם המצוה ועריבותה א"צ להבטיח לו שכר וזאת המצוה בעצמה, אבל באשר רוב בני אדם אין משיגים נועם המצוה והאושר הגדול שיקנו על ידי הוצרך להבטיח שכר עה"ז שזה מורגש אצלם כדי שיעשו המצוה בעבור תקות השכר עד יגיעו למדרגה להרגיש ולהבין לעשות המצוה לשמה מצד המצוה בעצמה, וז"ש ישלם ה'

שהכל אומרים העומדים עם המפסיד בידך בקול רם והוא מחסרין ידיעה ונכון לבטל המנהג, ועכ"פ טוב שיהיו עשרה עומדים סמוך להמפסיד שישמעו לקול האומר להפטר, עכ"ל.

בביאור הלכה סימן רפד כתב וז"ל ויעני בשער אפרים שער ט' סל"ג שכתב וז"ל עיקר הדין הוא שזה ששלח למפסיד הוא בלבד יאמר להפטר והעבור יאמרו ג"כ אחריו בלחש ובמדינותיו נהגו

לע"ז ר' יעקב צבי ז"ל על יבמות נתיב שליט"א

לעילוי נשמת חוקר יקרים ר' יוסף בן סטי זצ"ל שהיה מאיר פנים לכל אדם נכבד ליל שבת א' דרי"ה תשפ"א י"ה זכרו ברוך